

บทที่ ๔

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาการออกแบบ วางผังชุมชนที่อยู่อาศัย ทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐบาล เท่าที่ผ่านมา ปรากฏข้อสำคัญประการหนึ่งคือ การขาดข้อมูลทางด้านองค์ประกอบชุมชนที่จะนำไปใช้ เป็นส่วนประกอบในการออกแบบ เพื่อให้ได้ชุมชนที่อยู่อาศัยที่สมบูรณ์แบบ แม้จะมีการนำข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยของต่างประเทศมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นข้อมูลทางการออกแบบชุมชนไทย ก็ยังไม่ปรากฏเป็นที่แน่ชัดว่า ข้อมูลนั้นสามารถใช้กับชุมชนแบบไทยได้จริง การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างองค์ประกอบชุมชนที่สมบูรณ์แบบ จึงเป็นการศึกษาที่ผู้วิจัยเห็นว่า จะเป็นประโยชน์สำหรับการออกแบบวางผังชุมชนที่อยู่อาศัยอย่างยิ่ง

งานวิจัยนี้ ได้ทำการศึกษาโดยละเอียด ถึงลักษณะโครงสร้างทางกายภาพของ ชุมชนระดับตำบลที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ และพึงพาอาศัยเมืองใหญ่น้อยที่สุด การศึกษาโครงสร้างทาง กายภาพดังกล่าวนี้ ได้ครอบคลุมถึง ลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชนประเภท จำนวนและตำแหน่งขององค์ประกอบชุมชนขั้นมูลฐาน โดยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบและหาข้อสรุปจากชุมชนขนาดตำบล ๓ แห่ง คือ เทศบาลเมืองปทุมธานี เทศบาลตำบลกระทุ่มแบน และเทศบาลเมืองบางบัวทอง นอกจากนั้น ยังได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทเฉพาะทางการใช้สอยของชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ในลักษณะ ที่เมื่อชุมชนใดชุมชนหนึ่ง มีหน้าที่พิเศษในด้านการบริการประชากรในระดับสูงกว่าชุมชนระดับตำบลนั้น จะมีผลต่อโครงสร้างองค์ประกอบชุมชน หรือไม่และอย่างไร และประการสุดท้ายได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกัน และความแตกต่างกันระหว่างชุมชนที่อยู่อาศัยระดับตำบลที่ทำการวิจัย กับชุมชนที่อยู่อาศัยในระดับเดียวกันในแนวความคิดของต่างประเทศ และ เปรียบเทียบข้อแตกต่างขององค์ประกอบชุมชนที่ได้จากการวิจัยกับมาตรฐานองค์ประกอบชุมชนที่อยู่อาศัยที่กำหนดโดยสถาบันทางราชการ ของไทย

จากการศึกษาทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องทั้งของต่างประเทศและของไทยซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวทางในการวิจัย คือ

๑. ชุมชนที่อยู่อาศัยระดับ Neighborhood ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับ ชุมชนระดับตำบล

ไทยมีหลักการประการสำคัญในประเด็นที่ชุมชนที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองจะต้องประกอบด้วย สาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ที่เพียงพอแก่การบริการชุมชน และลักษณะโครงสร้างทางกายภาพที่สมบูรณ์แบบนี้ จะเป็นหนทางนำไปสู่สำนึกของความผูกพันที่ประชากรมีต่อชุมชน และความผูกพันนี้ จะส่งเสริมให้ประชากรดูแลเอาใจใส่บำรุงรักษาชุมชน ซึ่งจะปรากฏผลออกมาทางด้านกายภาพ ถ่ายทอดเป็นเอกลักษณ์ประจำชุมชน

๒. ทฤษฎีการจัดระบบโครงสร้างทางพื้นที่ (spatial organization) กล่าวถึงพื้นที่ต่าง ๆ ภายในชุมชน ถูกกำหนดให้มีหน้าที่ใช้สอยแตกต่างกันไปตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่นั้น ประสานกันในสัดส่วนที่พอเหมาะ จะก่อให้เกิดระบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมของชุมชน

๓. ชุมชนที่อยู่อาศัยที่สมบูรณ์แบบ จะประกอบด้วยองค์ประกอบชุมชนขั้นมูลฐานตามความจำเป็นเบื้องต้นของการอยู่อาศัยจำนวนหนึ่ง และองค์ประกอบชุมชนระดับพิเศษที่มีหน้าที่ใช้สอยแตกต่างกันไปตามบทบาทเฉพาะทางการใช้สอยของชุมชน

๔. ตามทฤษฎีการจัดวางตำแหน่ง (location theory) ปัจจัยสำคัญในการจัดวางตำแหน่งขององค์ประกอบชุมชนระดับตำบล คือ การเดินทางของประชากรในการไปใช้บริการ ซึ่งขึ้นอยู่กับความถี่ของการใช้สอย นั่น คือ ตำแหน่งขององค์ประกอบชุมชนจะถูกจัดวางตามความต้องการมากน้อย (hierarchy) ของการใช้สอย

สรุปผลของการวิจัย

จากการศึกษาชุมชนระดับตำบลทั้ง ๓ แห่ง ได้ผลสรุปโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนระดับตำบลคือ

๑. ลักษณะทางกายภาพโดยทั่วไปของชุมชนระดับตำบล มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานโดยอาศัยเส้นทางคมนาคมธรรมชาติเป็นหลัก ชุมชนกระจายตัวอยู่บน ๒ ข้างถนนสายหลัก มีกิจกรรมศูนย์กลาง ๔ กลุ่ม คือ กิจกรรมพาณิชยกรรม สถาบันทางราชการและบริการสาธารณะ สถาบันทางการศึกษา และสถาบันทางศาสนา รวมกลุ่มกันอยู่ใจกลางชุมชน มีที่อยู่อาศัยอยู่รายรอบ และรอบนอกของชุมชน เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่ว่าง พื้นที่ของชุมชนอยู่ในระหว่าง ๑ - ๒ ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ใช้การสัญจรทางเท้า ผลผลิตของชุมชนได้จากการเกษตรกรรม ชุมชนจะมีจุดศูนย์รวมของชุมชนอยู่ที่ย่าน

พาณิชย์กรรม ซึ่ง เป็นที่ซึ่งประชากรมาขายผลผลิตและซื้อหาของใช้ประจำวัน

๒. ลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชน การใช้ที่ดินของชุมชนแบ่งออกเป็นประเภทการใช้ที่ดินคือ ที่ดินบริเวณใจกลางชุมชน เป็นพื้นที่ของกิจกรรมศูนย์กลาง ในอัตราส่วนร้อยละ ๑๔.๐๓ ของพื้นที่ชุมชน พื้นที่กิจกรรมศูนย์กลางนี้ แบ่งเป็นพาณิชย์กรรมร้อยละ ๕.๖๒ สถานที่ราชการและบริการสาธารณะร้อยละ ๒.๐๑ สถาบันการศึกษาร้อยละ ๓.๘๓ และศาสนสถานร้อยละ ๒.๕๗ ที่ดินส่วนที่เป็นอุตสาหกรรมมีอัตราส่วนร้อยละ ๑.๘๓ และที่ดินส่วนที่เหลือ เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมอีกร้อยละ ๘๔.๑๔

๓. ประเภทและจำนวนองค์ประกอบชุมชน ชุมชนระดับตำบลมีองค์ประกอบชุมชนประเภทต่าง ๆ ตามความจำเป็นขั้นมูลฐาน ในอัตราส่วนต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน คือ องค์ประกอบด้านพาณิชย์กรรม ประกอบด้วยกิจกรรมขายปลีกที่เป็นสินค้าเกี่ยวกับการบริโภคมีอัตราส่วน ๔-๑๕ หน่วยกิจกรรม สินค้าเกี่ยวกับการอุปโภค ๔-๑๓ หน่วยกิจกรรม สินค้าเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ๓ หน่วยกิจกรรม และสินค้าเฉพาะอย่าง ๕-๖ หน่วยกิจกรรม สำหรับกิจกรรมด้านบริการ จำแนกเป็นบริการด้านวิชาชีพในอัตราส่วน ๓ หน่วยกิจกรรม ประเภทบริการทั่วไป ๓ หน่วยกิจกรรม และบริการด้านบุคคล ๕-๘ หน่วยกิจกรรม กิจกรรมขายส่งด้านผลผลิตเกษตรกรรม ๑-๒ หน่วยกิจกรรม กิจกรรมเกี่ยวกับยานพาหนะ อุปกรณ์และบริการมีอัตราส่วน ๓ หน่วยกิจกรรม นอกจากนี้ชุมชนจะมีบริการขนส่งระหว่างจังหวัด ๑ แห่ง

ส่วนองค์ประกอบชุมชนขั้นมูลฐาน ด้านสถาบันและบริการสาธารณะ ได้แก่การศึกษา ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนอนุบาลขนาด ๑๒๐ คน ๑ แห่ง โรงเรียนประถมศึกษาขนาดนักเรียน ๗๐๐ คน ๓ แห่ง และโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาด ๑,๖๐๐ คน ๑ แห่ง สถาบันทางศาสนา มีวัด ๑ แห่ง และบริการสาธารณะ ได้แก่ สถานีอนามัย ไปรษณีย์ สหกรณ์ สถานอนุบาล และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ อย่างละ ๑ แห่ง สำหรับสถานที่ราชการ ได้แก่ สำนักงานเทศบาล สถานีตำรวจ สถานีดับเพลิง และสำนักงานเกษตร ประมงและสัตวบาล

จากการวิจัย ปรากฏองค์ประกอบชุมชนขั้นมูลฐานประเภทพิเศษ กล่าวคือ จะมีเฉพาะในชุมชนที่อยู่อาศัยที่ประชากรมีอาชีพทางเกษตรกรรมเท่านั้น ได้แก่ กิจกรรมขายส่งผลผลิตเกษตรกรรม ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และสำนักงานเกษตรประมงและสัตวบาล อนึ่ง หากนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้ ไปเป็นส่วนประกอบแนวทางในการออกแบบ วางผังชุมชนที่อยู่อาศัยที่ประชากรมิได้มีอาชีพพื้นฐาน

ทางเกษตรกรรม กิจกรรมประเภทพิเศษนี้ สามารถแปรเปลี่ยนเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม เท่าที่เคยมีการศึกษาเกี่ยวกับประเภทและจำนวนขององค์ประกอบชุมชน โดยนักเศรษฐศาสตร์ของต่างประเทศ พบว่าประเภทและจำนวนของกิจกรรมศูนย์กลาง จะเป็นสัดส่วนกับจำนวนประชากร ในลักษณะที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (correlation co-efficient) เป็น ๐.๘๖๕^๑ ซึ่งเป็นค่าที่แสดงความสัมพันธ์สูง ในลักษณะประชากรมาก ประเภทและจำนวนกิจกรรมจะมากตามไปด้วย แต่จากการศึกษา การหาประเภทและจำนวนขององค์ประกอบชุมชนจากชุมชนเพียง ๓ แห่ง จะได้ข้อมูลไม่เป็นการเพียงพอที่จะนำไปคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์^๒

๔. ตำแหน่งที่ตั้งขององค์ประกอบชุมชนระดับตำบล การหาตำแหน่งที่ตั้งโดยการวัดระยะทางของกิจกรรมนั้น ตามหลักการของการกำหนดตำแหน่ง ใช้การวัดระยะทางจากเส้นการเดินทางจากบ้านไปยังหน่วยกิจกรรม^๓ แต่เนื่องจากชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัยนี้มีที่อยู่อาศัยกระจุกกระจายไปบนพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้การวัดระยะทางเป็นไปอย่างลำบาก และอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ เนื่องจากไม่มีระบบถนนภายในที่เป็นระเบียบ ต้องวัดตามทางเดินที่คดเคี้ยว อาจทำให้ระยะทางที่วัดผิดพลาดได้ จึงได้กำหนดจุดวัดระยะทาง ณ จุดศูนย์กลางชุมชน เนื่องจากเป็นจุดที่ทุกคนในชุมชนไม่ว่าจะมีเป้าหมายในการเดินทาง เข้าหรือออกจากชุมชน จะต้องเริ่มหรือสิ้นสุดการเดินทางที่นี่ ซึ่งปรากฏผลการวัดระยะทางเรียงลำดับจากศูนย์กลางชุมชนออกไป คือ กิจกรรมขายปลีกรอบอยู่ในระยะ ๑๔๐ เมตร กิจกรรมขายส่งผลผลิตเกษตรกรรมระยะ ๑๘๖ เมตร กิจกรรมเกี่ยวกับการขนส่ง ๒๕๕ เมตร กิจกรรมด้านบริการ ๒๕๖ เมตร กิจกรรมด้านบริการสาธารณะ ๓๒๖ เมตร สถานที่ราชการอยู่ในช่วง ๔๐๐ เมตร สถาบันทางศาสนา ๖๗๐ เมตร และสถาบันทางการศึกษา ๘๑๔ เมตร

^๑ King, Cities, Space and Behavior : The Elements of Urban Geography p.118

^๒ ตามวิธีการทางสถิติการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปร ๒ ตัว จะต้องเก็บข้อมูลจากตัวแปรทั้ง ๒ จำนวน ๓๐ กรณีเป็นอย่างต่ำ

^๓ De Chiara, Urban Planning and Design Criteria p.344

ปัญหาในการวิจัย

ในการศึกษาโครงสร้างองค์ประกอบชุมชนนี้ เป็นการศึกษาระดับบุคคล จำนวนบุคคลากรและปัจจัยในการศึกษาอยู่ในปริมาณจำกัด ตลอดจนความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัยในประเภทเดียวกัน จึงปรากฏปัญหาข้อบกพร่องบางประการคือ

๑. การศึกษาเกี่ยวกับประเภทและจำนวน องค์ประกอบชุมชนด้านพาณิชยกรรมนั้น โดยความเป็นจริง ประเภทและจำนวนด้านพาณิชยกรรมนั้น มักจะไม่คงที่ตายตัว เนื่องจากกิจกรรมด้านพาณิชยกรรมนั้น เป็นกิจกรรมที่มีความเคลื่อนไหวตื่นตัวอยู่เสมอ จำนวนอาจจะลดหรือเพิ่มอย่างรวดเร็วภายในช่วงเวลาเพียงปีเดียว ดังนั้นหากต้องการตัวเลขของจำนวนและประเภทที่ค่อนข้างจะถูกต้อง น่าจะได้มีการเก็บบันทึกประเภทและจำนวนทุกช่วง ๑-๒ ปี ประมาณ ๕ ช่วง และหากค่าเฉลี่ย ย่อมจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องกว่าการเก็บข้อมูลเพียงปีเดียว และถ้าหากมีการเก็บบันทึกพร้อมทั้งจำนวนประชากรไว้ ๕-๑๐ ช่วง จะสามารถนำข้อมูลไปหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างจำนวนประชากร และจำนวนหน่วยกิจกรรมด้านพาณิชยกรรมได้

๒. ประเภทและจำนวนองค์ประกอบชุมชนที่ได้จากการวิจัยนี้ เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยถือว่าเป็นผลของความต้องการของประชากรในชุมชน การตัดสินใจ อาศัยจากการนับประเภทและจำนวนที่มีอยู่ โดยมีได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ใช้อย่างละเอียด ถึงความพอใจในปริมาณและบริการขององค์ประกอบชุมชนที่มีอยู่ว่าเพียงพอกับความต้องการจริง ๆ หรือไม่ หรือมีประเภทใดที่เกินความต้องการ อย่างไรก็ตามหากต้องการข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเภทและจำนวนองค์ประกอบชุมชนที่แน่นอนนั้น น่าจะได้มีการศึกษาพฤติกรรมการใช้บริการองค์ประกอบชุมชนและความพอใจในบริการขององค์ประกอบชุมชนจากประชากรในชุมชน ซึ่งจะยังผลให้ทราบถึงองค์ประกอบชุมชนส่วนที่เกินต้องการและส่วนที่ยังขาดอยู่

๓. ปัญหาข้อบกพร่องที่พบขณะวิจัยอีกประการหนึ่งคือ การวัดระยะทาง ซึ่งกำหนดการวัดจากจุดศูนย์กลางของชุมชนนั้น ปรากฏว่าเมื่อทำการวัดจริง กิจกรรมบางหน่วย แม้จะตั้งอยู่ในกลุ่มเดียวกับกิจกรรมอื่น แต่เมื่อวัดตามเส้นการเดินทางแล้ว ปรากฏว่าระยะทางยาวกว่าที่น้ำจะเป็น เนื่องจากระบบถนนเป็นขอยาวกวนไม่เป็นระเบียบ และความคลาดเคลื่อนอีกประการหนึ่งคือ รูปร่างของชุมชนกระตุ่มแบน ซึ่งมีลักษณะแคบและยาว ไม่กระชับเหมือนปทุมธานีและบางบัวทอง เมื่อทำการวัดระยะทาง กิจกรรมบางหน่วยของกระตุ่มแบน มีระยะทางยาวเกินพิสัยของระยะทางกิจกรรมประเภทเดียวกันในปทุมธานีและ

บางบริเวณไปมาก การวัดระยะทางจึงกำหนดการวัดภายในพื้นที่ ๑ ตารางกิโลเมตร เท่ากันทุกชุมชน และตัดหน่วยกิจกรรมที่อยู่นอกพื้นที่ ๑ ตารางกิโลเมตรออก เพื่อมิให้ข้อมูลเบี่ยงเบนมาก ซึ่งพอจะลดความผิดพลาดของค่าเฉลี่ยระยะทางไปได้บ้าง

๔. ปัญหาข้อบกพร่องประการสุดท้ายที่พบคือ ลักษณะโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนที่ทำการวิจัยทั้ง ๓ แห่ง มีลักษณะการจัดวางองค์ประกอบชุมชน เรียงไปตามความยาวของถนนสายหลัก กิจกรรมทุกหน่วยพยายามแสวงหาตำแหน่งที่อยู่ริมถนนหลัก^๑ จึงเป็นได้ว่าน่าจะทำให้พื้นที่ที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ถูกจำกัด เป็นเพียงพื้นที่ดินแคบ ๆ ๒ ข้างถนน กิจกรรมทั้งหลายจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้เต็มที่ตามความต้องการจริง ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยขั้นต่อไป

การที่จะนำข้อมูลจากการวิจัยโครงสร้างองค์ประกอบชุมชนระดับตำบลนี้ ไปเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการออกแบบและวางผังชุมชนที่อยู่อาศัย หรือเป็นส่วนของข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดมาตรฐานองค์ประกอบชุมชนก็ดี น่าจะได้มีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบชุมชนระดับตำบล ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาพฤติกรรมทางพื้นที่ของประชากรในชุมชน ซึ่งครอบคลุมถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในการใช้ชีวิตประจำวัน ได้แก่ พฤติกรรมการจับจ่ายใช้สอย พฤติกรรมการใช้บริการสาธารณะ พฤติกรรมการใช้เวลาว่างในการสนทนา การบันเทิง ฯลฯ เป็นต้น ตลอดจนศึกษาถึงรูปแบบการเดินทางในชีวิตประจำวัน กิจกรรมที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการเดินทาง การศึกษาพฤติกรรมทางพื้นที่นี้ จะมีประโยชน์มาก คาดว่าจะสามารถนำไปสู่การวางแผนแม่บทของชุมชนที่อยู่อาศัยได้

๒. ศึกษาทัศนคติของประชากรที่มีต่อองค์ประกอบชุมชน โดยเฉพาะองค์ประกอบชุมชนด้านสถาบันและบริการสาธารณะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบชุมชนที่หน่วยงานของรัฐจัดให้ตามพระราชบัญญัติการออกแบบและการจัดวางตำแหน่งอาคาร โดยทั่วไปเป็นแบบมาตรฐาน เช่น สถานีอนามัย สถานี

^๑ ตามทฤษฎีการจัดวางตำแหน่ง (Location Theory) ทุกหน่วยกิจกรรมจะพยายามแสวงหาตำแหน่งที่เข้าถึงได้ง่าย (Accessibility) รัยละเลียมตจ Melville C. Branch ed., Urban Planning Theory p.60

ตำรวจ ศาลาประชาคม ตลอดจนโรงเรียนประชาบาล เป็นต้น และเนื่องจากชุมชนหนึ่งอาจมีพฤติกรรม การใช้บริการจากสถาบันและบริการสาธารณะ แตกต่างไปจากอีกชุมชนหนึ่ง ตามสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคมและเศรษฐกิจ การศึกษาทัศนคติจะทำให้ทราบถึงความพอใจที่มีต่อองค์ประกอบชุมชนที่มีหรือไม่ อย่างไร นอกจากนั้นยัง เท่ากับได้ประเมินผลของอาคารแบบมาตรฐานที่รัฐจัดให้อีกด้วย

๓. การที่จะกำหนดประเภทจำนวนและตำแหน่งขององค์ประกอบชุมชนให้ เป็นมาตรฐาน ใช้กับชุมชนที่อยู่อาศัยทั่ว ๆ ไปนั้น จะต้องอาศัยการวิจัยจากชุมชนตัวอย่างในจำนวนมาก ๆ ดังนั้นการวิจัยขั้นต่อไปคือ การศึกษาโครงสร้างขององค์ประกอบชุมชน จากชุมชนที่มีพื้นฐานทางสังคมและ เศรษฐกิจ ตลอดจนลักษณะทางกายภาพแบบเดียวกัน ประมาณ ๒๕ กรณีขึ้นไป จะสามารถได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๔. ทำการศึกษาทดสอบความสมบูรณ์แบบของชุมชนที่อยู่อาศัยที่มีองค์ประกอบชุมชนตามข้อกำหนดมาตรฐานของการเคหะแห่งชาติ โดยศึกษาพฤติกรรมการใช้ขององค์ประกอบชุมชน เพื่อดูความขัดแย้งที่อาจ เกิดขึ้นและการตอบสนองของผู้ใช้ในลักษณะที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะว่ามีการเดินทางเพิ่มขึ้นหรือลดลง ศึกษาลักษณะการใช้สอยขององค์ประกอบชุมชนว่าใช้บริการขององค์ประกอบชุมชนภายในชุมชน หรือไปใช้บริการที่อื่นและประการสำคัญ ศึกษาความรู้สึกทัศนคติ ตลอดจนความผูกพันของประชากรที่มีต่อชุมชน ถ้าปรากฏผลที่ได้ว่าชุมชนมีลักษณะสมบูรณ์ในตัวเอง ดังนั้นข้อกำหนดมาตรฐานขององค์ประกอบชุมชนของการเคหะแห่งชาติก็น่าจะเพียงพอแล้ว

๕. ชุมชนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมแบบอื่น ๆ ที่มีใช้เกษตรกรรม เช่น ชุมชนอุตสาหกรรม หรือ เมืองมหาวิทยาลัย เป็นต้น น่าจะได้ทำการศึกษาว่า ถ้าชุมชนต่างประเภทกันจะมีผลทำให้องค์ประกอบชุมชนชั้นมูลฐาน แตกต่างกันหรือไม่ และมีองค์ประกอบชุมชนพิเศษแตกต่างจากกันอย่างไร

๖. การศึกษาตำแหน่งที่ตั้งขององค์ประกอบชุมชน ตามสมมติฐานของเลสลี เจ.คิง และ เรจินัลด์ จี. กอลเลจ (Leslie J. King and Reginald Golledge) ที่ว่า ความต้องการสินค้าจะเป็นปฏิภาคกลับกับระยะการเดินทางจากบ้านไปซื้อสินค้านั้น^๑ จึงน่าที่จะได้ทำการศึกษาว่า

^๑ King, Cities, Space and Behavior : Elements of Urban Geography

การใช้สอยองค์ประกอบชุมชนนั้น มีส่วนสัมพันธ์กับระยะการเดินทางอย่างไร

ข้อเสนอแนะในการออกแบบและวางผังชุมชนที่อยู่อาศัยระดับตำบล

ผลของการศึกษารวิจัย ยืนยันได้ว่า ชุมชนที่อยู่อาศัยระดับตำบลนั้น มีความต้องการองค์ประกอบชุมชน เพื่อสนองการกินอยู่อาศัยขั้นมูลฐานอยู่จำนวนหนึ่ง ดังนั้น การออกแบบและวางผังชุมชนที่อยู่อาศัยในอนาคต น่าจะได้ นำข้อมูลขององค์ประกอบชุมชนนี้ไปประกอบการออกแบบและวางผังอย่างจริงจัง เพื่อที่จะได้ชุมชนที่อยู่อาศัยที่สามารถเลี้ยงตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพาเมืองอื่นมากนัก

การออกแบบวางผังชุมชนที่อยู่อาศัยนั้น การกำหนดสัดส่วนของการใช้ที่ดิน เป็นขั้นต้นของการวางผัง และเมื่อสัดส่วนการใช้ที่ดินถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมการเติบโตของกลุ่มกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเฉพาะกิจกรรมด้านพาณิชยกรรม หากเติบโตเกินการควบคุมแล้ว ความหมายของการเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยที่สมบูรณ์แบบจะแปรเปลี่ยนไปทันที ที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยจะหมดไปและถูกแทนที่ด้วยพาณิชยกรรม ดังเช่น กรุงเทพมหานครฝั่งธนบุรี กำลังประสบอยู่ขณะนี้

การวางผังทางด้านกายภาพของชุมชนที่อยู่อาศัย สิ่งนี้นักออกแบบวางผังถือเป็นเป้าหมายสูงสุดในการออกแบบคือ การวางผังชุมชนที่สามารถกระตุ้นประชากรในชุมชนให้เกิดความรู้สึกผูกพัน มีสำนึกของความเป็นเจ้าของ^๑ คลาเรนซ์ เอ. เพอรี (Clarence A. Perry) ได้กำหนดให้โรงเรียนประถมเป็นแกนกลางของชุมชน สำหรับชุมชนแบบไทย แต่เดิมวัดเป็นสื่อกลางของชุมชน ประชากรจะมีความผูกพันกับวัดมาก ปัจจุบันได้เปลี่ยนแกนกลางมาที่พาณิชยกรรม เนื่องจากประชากรไม่ได้ไปวัดทุกวันตั้งแต่ก่อน แต่จะมาจับจ่ายใช้สอย ณ บริเวณพาณิชยกรรมเป็นประจำ ดังนั้นผู้ออกแบบ จึงน่าจะใช้บริเวณย่านพาณิชยกรรม เป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกผูกพันได้ไม่ยากนัก

สำหรับการกำหนดประเภทและจำนวนตลอดจนการจัดวางตำแหน่งองค์ประกอบชุมชนที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมนั้น สามารถนำข้อมูลองค์ประกอบชุมชนในอัตราส่วนต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน จาก การวิจัยนี้ไปใช้ในการออกแบบเพื่อให้ชุมชนมีมาตรฐานการอยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมที่ดี มีสาธารณูปการ

^๑ แนวความคิดนี้ เป็นต้นกำเนิดของชุมชน Neighborhood ซึ่งนักวางผังต่างประเทศพยายามกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความรู้สึกนี้ด้วยสภาพทางกายภาพ

ที่เพียงพอกับความต้องการ

ข้อเสนอแนะประการสุดท้ายคือ การเคหะแห่งชาติ มีความมุ่งหมายอย่างยิ่งที่จะออกแบบวางผังชุมชนที่มีความสมบูรณ์แบบในอนาคตอันใกล้ เช่นที่บางพลี-บางบ่อ หากการเคหะแห่งชาติยังคงใช้มาตรฐานเดิมที่กำหนดไว้ ไม่อาจเชื่อมั่นได้ว่าชุมชนที่การเคหะแห่งชาติผลิติดอกมานั้น จะเป็นชุมชนที่สมบูรณ์แบบตามที่มุ่งหมายไว้หรือไม่ เนื่องจากชุมชนตามมาตรฐานของการเคหะชาตินั้น เมื่อเทียบกับข้อมูลองค์ประกอบชุมชนที่ได้จากการวิจัยแล้ว ยังมีข้อแตกต่างอยู่มาก ชุมชนของการเคหะแห่งชาติ เป็นชุมชนประเภทที่เป็นส่วนประกอบของชุมชนใหญ่ มีการพึ่งพิงสูง ประชากรส่วนใหญ่มีปริมาณการเดินทางสูง กล่าวคือต้องเดินทางเข้ารับบริการส่วนที่ขาดจาก ชุมชนใหญ่อยู่เสมอ ต้องเสียเวลาไปกับการเดินทางมาก มีเวลาอยู่ในชุมชนน้อย ดังนั้นถ้าการเคหะแห่งชาติมุ่งหวังที่จะสร้างชุมชนที่อยู่อาศัยที่สมบูรณ์ในตัวเองจริง ๆ จึงน่าที่จะได้ปรับปรุงมาตรฐานขององค์ประกอบชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของ ประชากร เพื่อที่จะได้บรรลุเป้าหมายของความเป็นชุมชนสมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย